

O'ZBEKISTONDA BANKLARNI RAQAMLASHTIRISH DARAJASINI BAHOLASH USULLARI VA INDIKATORLARI

Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi

TDIU tayanch doktoranti

@maxsadaliyevamaftuna

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda bank xizmatlarini raqamlashtirish darajasini baholash mexanizmlari, asosiy indikatorlari hamda baholash metodologiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, raqamli bank xizmatlarining iqtisodiy samaradorlikka ta'siri va baholash mezonlari keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, digital banking, indikatorlar, ekonometrik baholash, moliyaviy samaradorlik.

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekistonda bank tizimini modernizatsiya qilish va raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bank xizmatlarini raqamlashtirish nafaqat xizmat ko'rsatish sifatini oshiradi, balki moliyaviy inklyuziyani kengaytirish, xarajatlarni kamaytirish va banklar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Raqamlashtirish jarayonlari mobil banking, internet banking, sun'iy intellekt va fintech platformalar orqali amalga oshirilmoqda.

Banklarni raqamlashtirish darajasini baholash zarurati

Bank tizimining raqamlashtirish darajasini baholash quyidagi sabablarga ko'ra muhim:

- banklarning raqobatbardoshligini aniqlash
- moliyaviy samaradorlikni baholash
- raqamli transformatsiya darajasini o'lchash
- strategik qarorlar qabul qilish

Raqamlashtirish darajasi bankning innovatsion rivojlanish darajasini aks ettiruvchi muhim ko'rsatkich hisoblanadi.

Banklarni raqamlashtirish darajasini baholash indikatorlari

1. Texnologik infratuzilma indikatorlari

- bankning IT infratuzilmasi darajasi
- bulutli texnologiyalar va Big Data'dan foydalanish
- API va open banking tizimlari mavjudligi

Bu ko'rsatkichlar bankning texnologik tayyorgarligini baholaydi.

2. Raqamli xizmatlar ko'lami

- mobil banking foydalanuvchilari soni

- internet banking xizmatlari ulushi
- masofaviy xizmatlar soni

O'zbekistonda internet foydalanuvchilari sonining 30 millionga yaqinlashgani raqamli bank xizmatlari rivojlanishiga katta turtki bermoqda.

3. Mijozlar faolligi indikatorlari

- raqamli tranzaksiyalar ulushi
- naqd pulsiz to'lovlar hajmi
- mijozlarning raqamli xizmatlardan foydalanish darajasi

Masalan, bank kartalaridagi mablag'larning bir qismi hali ham naqd shaklga yechilmoqda, bu esa raqamlashtirish darajasini baholashda muhim indikator hisoblanadi.

4. Iqtisodiy samaradorlik indikatorlari

- operatsion xarajatlarning kamayishi
- daromadlilik (ROA, ROE)
- xizmat ko'rsatish tezligi

Raqamlashtirish bank xarajatlarini optimallashtirib, daromadni oshiradi.

5. Kiberxavfsizlik va ishonchlilik indikatorlari

- axborot xavfsizligi tizimi
- fraud (firibgarlik) holatlari
- mijoz ma'lumotlarini himoya qilish darajasi

Raqamlashtirish bilan birga kiberxavfsizlik muammolari ham ortib bormoqda.

Baholash metodologiyalari

1. Indeks usuli

Banklarni baholash uchun kompleks indeks tuziladi. U quyidagi formulaga asoslanadi:

- raqamli xizmatlar indeksi
- texnologik infratuzilma indeksi
- mijozlar faolligi indeksi

Bu usul banklarni reytinglash imkonini beradi.

2. Ekonometrik tahlil

Raqamlashtirish darajasi va bank samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlik regressiya modeli orqali aniqlanadi.

Masalan:

- mustaqil o'zgaruvchi: raqamli xizmatlar darajasi
- bog'liq o'zgaruvchi: bank daromadlilik

3. Taqqoslash (benchmarking) usuli

- milliy va xalqaro banklar bilan taqqoslash
- ilg'or banklar tajribasini o'rganish

4. AHP (Analitik ierarxiya) usuli

Bu usul indikatorlarni og'irlik koeffitsientlari orqali baholash imkonini beradi va kompleks tahlil uchun samarali hisoblanadi.

O'zbekistonda raqamlashtirish darajasining hozirgi holati

Tahlillar shuni ko'rsatadiki:

- banklarda raqamlashtirish jarayoni faol davom etmoqda
- mobil va onlayn xizmatlar keng joriy etilgan
- fintech va bank integratsiyasi kuchaymoqda

Ammo hali barcha banklarda raqamlashtirish bir xil darajada emas va ayrim yo'nalishlarda yetarli rivojlanmagan.

Muammolar

- infratuzilma yetishmasligi
- kadrlar malakasi pastligi
- kiberxavfsizlik tahdidlari
- ayrim hududlarda internet qamrovining pastligi

Xulosa

O'zbekistonda banklarni raqamlashtirish darajasini baholash kompleks yondashuvni talab qiladi. Baholash jarayonida texnologik, iqtisodiy va mijozlarga oid indikatorlardan foydalanish muhimdir.

Raqamlashtirish darajasini to'g'ri baholash banklarning iqtisodiy samaradorligini oshirish, raqobatbardoshligini kuchaytirish va moliyaviy tizim barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
O'zbekiston bank tizimi bo'yicha yillik hisobotlar. – Toshkent, 2020–2024.
2. World Bank.
Digital Financial Services and Financial Inclusion Report. – Washington DC, 2022.
3. International Monetary Fund.
Fintech and the Future of Financial Services. – IMF Working Paper, 2021.
4. Bank for International Settlements.
Implications of Fintech Developments for Banks and Bank Supervisors. – Basel, 2020.
5. Frederic Mishkin.
The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – Pearson Education, 2019.
6. Peter S. Rose va Sylvia Hudgins.
Bank Management and Financial Services. – McGraw-Hill, 2018.

7. Statista.
Digital banking usage statistics. – 2023.
8. McKinsey & Company.
Global Banking Annual Review. – 2022.
9. Deloitte.
Digital Banking Maturity Report. – 2021.
10. PwC.
Financial Services Technology Survey. – 2022.
11. OECD.
Digital Transformation in Financial Services. – Paris, 2020.
12. Asian Development Bank.
Financial Inclusion and Digital Transformation in Asia. – 2021.
13. Global Findex Database.
Financial inclusion data. – 2021.
14. Ekonometrika bo'yicha zamonaviy ilmiy maqolalar (Scopus, Web of Science bazalari asosida).
15. O'zbekiston tijorat banklarining rasmiy hisobotlari va statistik ma'lumotlari (2020–2024).